Ilmiy tadqiqotlar va ularning yechimlari jurnali
Aoka guvohnoma № 323759 ISSN: 3060-4818

YOSHLARNI HARBIY VATANPARVARLIK RUHIDA TARBIYALASHNING O‘ZIGA XOS JIHATLARI

Mirzaakbarov Baxrom To‘ramirzaevich
https://doi.org/10.5281/zenodo.20554496

Annotatsiya: Ushbu maqolada yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalashning o‘ziga xos jihatlari, uning mazmun-mohiyati hamda zamonaviy yondashuvlari yoritilgan. Maqolada harbiy-vatanparvarlik tarbiyasining ijtimoiy-pedagogik ahamiyati, yoshlar ongida milliy g‘urur, fuqarolik mas’uliyati va Vatanga sadoqat tuyg‘usini shakllantirishdagi o‘rni tahlil qilingan. Shuningdek, tarbiya jarayonida oila, ta’lim muassasalari, jamoat tashkilotlari hamda axborot texnologiyalarining ta’siri keng yoritilib, ularning o‘zaro uyg‘unligi asosiy omil sifatida ko‘rsatib o‘tilgan. Maqolada psixologik, pedagogik va ijtimoiy yondashuvlarning integratsiyasi yoshlarning harbiy-vatanparvarlik ruhini shakllantirishda muhim rol o‘ynashi asoslab berilgan.

Kalit so‘zlar: Vatanparvarlik, harbiy tarbiya, yoshlar, fuqarolik ong, milliy qadriyat, ma’naviyat, ta’lim, tayyorgarlik, immunitet, faollik, psixologiya, mas’uliyat, axborot madaniyati.

KIRISH

Bugungi globallashuv jarayonlari, axborot oqimining keskin tezlashuvi hamda xalqaro maydonda yuz berayotgan turli siyosiy va mafkuraviy o‘zgarishlar yosh avlod tarbiyasida yangicha yondashuvni talab etmoqda. Ayniqsa, har bir davlatning barqarorligi, mustaqilligi va hududiy yaxlitligini ta’minlashda yoshlarning ma’naviy-axloqiy yetukligi, vatanparvarlik tuyg‘ulari va fuqarolik pozitsiyasi muhim ahamiyat kasb etadi. Shu nuqtayi nazardan, yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash nafaqat ta’lim tizimining, balki butun jamiyatning ustuvor vazifalaridan biri sifatida qaralmoqda. Chunki vatanparvar, fidoyi va mas’uliyatli yoshlar har qanday davlatning kelajakdagi tayanchi hisoblanadi.

Harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi o‘z mazmuniga ko‘ra murakkab va ko‘p qirrali jarayon bo‘lib, u yoshlarning nafaqat jismoniy tayyorgarligini, balki ularning ma’naviy dunyoqarashi, tarixiy xotirasi, milliy qadriyatlarga sadoqati va Vatanga bo‘lgan mehrini shakllantirishga qaratilgan. Bu jarayon oiladan boshlanib, maktabgacha ta’lim muassasalari, umumta’lim maktablari, o‘rta maxsus va oliy ta’lim tizimlari orqali izchil davom etadi. Shuningdek, ommaviy axborot vositalari, harbiy qismlar bilan hamkorlikdagi dasturlar, turli vatanparvarlik tadbirlari ham bu jarayonning muhim tarkibiy qismlari sifatida xizmat qiladi. Shu bois, mazkur tarbiya yo‘nalishida tizimli va uzviylikka asoslangan yondashuv zarur hisoblanadi.

Bugungi kunda yoshlar ongiga turli axborot tahdidlari, begona mafkuraviy oqimlar va globallashuvning salbiy ta’sirlari kirib kelayotgan bir sharoitda ularni milliy qadriyatlar ruhida tarbiyalash yanada dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Ayniqsa, harbiy-vatanparvarlik ruhini shakllantirish orqali yoshlarning Vatanga sadoqati, milliy g‘ururi va fuqarolik mas’uliyati mustahkamlanadi. Bu esa o‘z navbatida jamiyatda ijtimoiy barqarorlikni ta’minlashga, milliy birlik va hamjihatlikni kuchaytirishga xizmat qiladi. Shu bilan birga, bunday tarbiya yoshlarning hayotda to‘g‘ri qaror qabul qilishiga, qiyin vaziyatlarda sobitqadam bo‘lishiga ham ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli, yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash masalasi bugungi kunda pedagogika, psixologiya va harbiy ta’lim sohalarining dolzarb ilmiy-amaliy muammolaridan biri sifatida o‘rganilmoqda. Ushbu yo‘nalishda amalga oshirilayotgan izlanishlar nafaqat tarbiya jarayonining samaradorligini oshirishga, balki jamiyatda faol, tashabbuskor va vatanparvar yoshlarni shakllantirishga xizmat qiladi.

ASOSIY QISM

Yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash murakkab pedagogik jarayon bo‘lib, u bir nechta yo‘nalishlarning uzviy integratsiyasiga tayanadi. Bu jarayonda shaxsning axloqiy fazilatlari, fuqarolik pozitsiyasi, tarixiy xotirasi hamda Vatanga sadoqat tuyg‘usi shakllantiriladi. Eng muhim jihatlardan biri shundaki, harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi faqat harbiy xizmatga tayyorlash bilan cheklanib qolmaydi, balki keng ma’noda jamiyatga foydali, mas’uliyatli, intizomli va ijtimoiy faolligi yuqori bo‘lgan yoshlarni tarbiyalashni ham o‘z ichiga oladi. Shu sababli bu jarayon ta’lim tizimining barcha bosqichlarida izchil va tizimli ravishda olib borilishi zarur hisoblanadi.

Harbiy-vatanparvarlik tarbiyasining asosiy tayanchlaridan biri bu tarixiy ong va milliy xotirani shakllantirishdir. Yoshlar o‘z xalqining o‘tmishini, ajdodlarning jasoratini, Vatan mustaqilligi yo‘lida qilgan fidoyiliklarini chuqur anglab yetganidagina unda Vatanga nisbatan chinakam sadoqat tuyg‘usi shakllanadi. Shu nuqtayi nazardan, tarix darslari, muzeylarga ekskursiyalar, qahramonlar hayoti haqida hikoyalar, urush va tinchlik davriga oid ma’lumotlar yoshlarning dunyoqarashini kengaytirishda muhim rol o‘ynaydi. Ayniqsa, milliy qahramonlar va ularning jasorati haqidagi misollar yoshlar ongida vatanparvarlikning yorqin timsoli sifatida mustahkam o‘rin egallaydi. Shuningdek, harbiy-vatanparvarlik tarbiyasida jismoniy tayyorgarlik ham alohida ahamiyatga ega. Chunki sog‘lom tanada sog‘lom ruh shakllanadi. Ta’lim tizimida o‘quvchilarning jismoniy tarbiya mashg‘ulotlari, sport musobaqalari, harbiy-sport o‘yinlari orqali ularda chidamlilik, tezkorlik, jamoada ishlash qobiliyati va intizom kabi sifatlar rivojlantiriladi. Bu jarayon yoshlarni nafaqat jismonan chiniqtiradi, balki ularda qiyinchiliklarga bardosh berish, mas’uliyatni his qilish va qat’iyatlilik kabi muhim psixologik sifatlarni ham shakllantiradi.

Yana bir muhim jihat — bu ma’naviy-axloqiy tarbiya va milliy qadriyatlarga tayanishdir. Yoshlarning harbiy-vatanparvarlik ruhida shakllanishida oilaning o‘rni beqiyosdir. Oila muhitida berilgan tarbiya, ota-onaning Vatanga bo‘lgan munosabati, kattalarga hurmat va milliy urf-odatlarga sodiqlik kabi qadriyatlar bolada dastlabki vatanparvarlik tushunchalarini shakllantiradi. Keyinchalik esa maktab va jamoat tashkilotlari bu tarbiyani yanada mustahkamlaydi. Ayniqsa, “ommaviy madaniyat” ta’siri kuchaygan hozirgi davrda milliy qadriyatlarga tayanish yoshlarni turli salbiy ta’sirlardan himoya qiluvchi muhim omil hisoblanadi.

Harbiy-vatanparvarlik tarbiyasining samaradorligini oshirishda zamonaviy pedagogik texnologiyalar va axborot vositalaridan foydalanish ham muhim o‘rin tutadi. Multimedia vositalari, hujjatli filmlar, interaktiv darslar, virtual ekskursiyalar va elektron ta’lim platformalari yoshlarning qiziqishini oshiradi va mavzuni chuqurroq o‘zlashtirishga yordam beradi. Bundan tashqari, harbiy qismlar bilan hamkorlik, ochiq eshiklar kunlari, harbiy xizmatchilar bilan uchrashuvlar ham yoshlar ongida real tasavvur shakllantiradi. Bu esa ularning harbiy soha va Vatan himoyasiga bo‘lgan qiziqishini kuchaytiradi. Shu bilan birga, yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda ijtimoiy faollikni oshirish ham muhim hisoblanadi. Turli volontyorlik harakatlari, ekologik aksiyalar, ijtimoiy loyihalarda ishtirok etish yoshlarning jamiyat oldidagi mas’uliyatini kuchaytiradi. Bu esa ularda faqat o‘z manfaatini emas, balki jamiyat va Vatan manfaatini ham birinchi o‘ringa qo‘yish ko‘nikmasini shakllantiradi. Natijada, ular nafaqat harbiy xizmatga tayyor, balki jamiyatning faol va tashabbuskor a’zolari sifatida shakllanadi.

Yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash jarayonida psixologik yondashuv ham alohida ahamiyat kasb etadi. Chunki har bir yoshning xarakteri, qiziqishi va dunyoqarashi turlicha bo‘lib, ularni bir xil usulda tarbiyalash kutilgan natijani bermasligi mumkin. Shu bois, tarbiyaviy jarayonda individual yondashuvni qo‘llash, o‘quvchining ichki motivatsiyasini aniqlash va uni to‘g‘ri yo‘naltirish muhimdir. Vatanparvarlik hissi majburlash orqali emas, balki ongli tushuncha va ichki ishonch orqali shakllantirilgandagina u barqaror bo‘ladi. Psixologik jihatdan ijobiy muhit yaratish, rag‘batlantirish, muvaffaqiyatlarni e’tirof etish yoshlarning bu yo‘nalishga bo‘lgan qiziqishini yanada oshiradi. Shuningdek, harbiy-vatanparvarlik tarbiyasida kommunikativ muhitning roli ham katta. O‘quvchilar o‘rtasida jamoaviy ruhni shakllantirish, bir-birini qo‘llab-quvvatlash va hamkorlikda ishlash

ko‘nikmalarini rivojlantirish orqali ularda birlik va birdamlik tuyg‘usi mustahkamlanadi. Bu esa kelajakda harbiy xizmat yoki ijtimoiy faoliyatda jamoa bilan ishlash qobiliyatini rivojlantiradi. Jamoaviy mashg‘ulotlar, muhokamalar, loyihaviy ishlar va guruhli topshiriqlar yoshlarning nafaqat bilimini, balki ijtimoiy ko‘nikmalarini ham shakllantiradi.

Yana bir muhim jihat — bu milliy mafkura va fuqarolik ongining uyg‘unlashuvidir. Yoshlar o‘zini faqat bir shaxs sifatida emas, balki jamiyatning ajralmas bo‘lagi sifatida his qilishi kerak. Fuqarolik mas’uliyati, qonunlarga hurmat, davlat ramzlariga ehtirom kabi tushunchalar vatanparvarlik tarbiyasining ajralmas qismidir. Ayniqsa, Konstitutsiya va davlat qonunlarini anglash, ularning jamiyat hayotidagi o‘rnini tushunish yoshlarning huquqiy ongini rivojlantiradi. Bu esa ularni intizomli, tartibli va qonunlarga rioya qiluvchi shaxs sifatida shakllantiradi.

Axborot texnologiyalarining rivojlanishi bilan birga yoshlar tarbiyasida raqamli muhit ham muhim o‘rin egallamoqda. Internet va ijtimoiy tarmoqlar orqali tarqatilayotgan ma’lumotlar yoshlarning dunyoqarashiga bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli, harbiy-vatanparvarlik ruhini shakllantirishda raqamli tarbiya ham dolzarb hisoblanadi. To‘g‘ri tanlangan kontent, vatanparvarlik ruhidagi videoroliklar, onlayn darslar va interaktiv platformalar yoshlarning ijobiy yo‘nalishda rivojlanishiga xizmat qiladi. Shu bilan birga, ularni axborot xavfsizligi va tanqidiy fikrlashga o‘rgatish ham muhimdir.

Harbiy-vatanparvarlik tarbiyasining yana bir o‘ziga xos jihati bu an’anaviy va zamonaviy usullar uyg‘unligidir. An’anaviy usullar — suhbatlar, ma’ruzalar, namunali shaxslar hayoti bilan tanishtirish kabi yondashuvlarni o‘z ichiga olsa, zamonaviy usullar interaktiv texnologiyalar, simulyatsiya dasturlari va amaliy mashg‘ulotlarga asoslanadi. Bu ikki yondashuvning uyg‘unligi tarbiya jarayonini yanada samarali va qiziqarli qiladi. Natijada, yoshlar mavzuni faqat eshitib qolmasdan, uni amalda ham his qiladi va chuqurroq anglaydi. Bundan tashqari, yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda motivatsion omillarni kuchaytirish ham muhim ahamiyatga ega. Harbiy soha vakillari bilan uchrashuvlar, ularning hayotiy tajribalari, xizmat jarayonidagi real voqealar yoshlar uchun kuchli motivatsiya manbai bo‘lib xizmat qiladi. Bunday uchrashuvlar yoshlarning harbiy kasbga bo‘lgan qiziqishini oshiradi va ularda Vatan himoyasi muqaddas burch ekanligi haqidagi tushunchani mustahkamlaydi.

Yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalashda muhim yo‘nalishlardan biri bu harbiy an’analar va marosimlarning tarbiyaviy ahamiyatidir. Harbiy qasamyod, davlat bayrog‘ini ko‘tarish marosimlari, xotira va qadrlash kunlariga bag‘ishlangan tadbirlar yoshlar ongida chuqur hissiy ta’sir uyg‘otadi. Bunday tadbirlar nafaqat rasmiy jarayon sifatida, balki ma’naviy tarbiya vositasi sifatida ham katta ahamiyatga ega. Ular orqali yoshlar Vatanga sadoqat, burchga fidoyilik va harbiy intizomning mohiyatini yanada chuqurroq his qiladi. Shuningdek, harbiy-vatanparvarlik tarbiyasida mediatarbiya va axborot madaniyatini shakllantirish alohida o‘rin tutadi. Bugungi kunda yoshlar ko‘p vaqtini internet va ijtimoiy tarmoqlarda o‘tkazayotgani sababli, ularga ta’sir qilayotgan axborot oqimlarini to‘g‘ri tahlil qilish zarur. Yoshlarni noto‘g‘ri, manipulyativ yoki ekstremistik g‘oyalardan himoya qilish uchun ularda tanqidiy fikrlash, axborotni tahlil qilish va to‘g‘ri xulosa chiqarish ko‘nikmalari rivojlantirilishi lozim. Bu esa ularning mafkuraviy immunitetini kuchaytiradi.

Yana bir muhim jihat — bu kasbiy yo‘naltirish va harbiy xizmatga tayyorlash tizimidir. Maktab va texnikum bosqichida o‘quvchilarning qiziqishi va qobiliyatiga qarab ularni turli yo‘nalishlarga yo‘naltirish, jumladan, harbiy soha bilan tanishtirish muhimdir. Harbiy kasblarning jamiyatdagi o‘rni, ularning mas’uliyati va nufuzini tushuntirish yoshlarning ongli ravishda kasb tanlashiga yordam beradi. Bu jarayonda harbiy o‘quv yurtlari, akademiyalar va maxsus tayyorgarlik markazlari bilan hamkorlik alohida ahamiyatga ega. Shuningdek, harbiy-vatanparvarlik tarbiyasida ijtimoiy adolat va tenglik tamoyillari ham muhim o‘rin tutadi. Yoshlar jamiyatda adolat, qonun ustuvorligi va teng imkoniyatlar mavjudligini his qilgan taqdirdagina Vatanga bo‘lgan sadoqatlari mustahkam bo‘ladi. Adolatga asoslangan jamiyatda tarbiyalangan yoshlar o‘z davlatiga ishonch bilan qaraydi va uni himoya qilishga tayyor bo‘ladi.

Yoshlar ongida ekologik vatanparvarlik tushunchasini shakllantirish ham zamonaviy yondashuvlardan biridir. Vatanga muhabbat faqat uni himoya qilish bilan emas, balki uning tabiati, resurslari va atrof-muhitini asrash bilan ham bog‘liqdir. Tabiatni muhofaza qilish aksiyalari, ekologik loyihalarda ishtirok etish yoshlarning mas’uliyatini oshiradi va ularda keng qamrovli vatanparvarlik tushunchasini shakllantiradi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, yoshlarni harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalash bugungi kunda jamiyat taraqqiyoti va davlat barqarorligini ta’minlovchi eng muhim ijtimoiy-pedagogik yo‘nalishlardan biri hisoblanadi. Bu jarayon nafaqat harbiy xizmatga tayyorlashni, balki keng ma’noda fuqarolik ongini shakllantirish, milliy qadriyatlarga sadoqatni mustahkamlash hamda Vatanga bo‘lgan mehr va mas’uliyat tuyg‘usini rivojlantirishni o‘z ichiga oladi. Shu bois, vatanparvarlik tarbiyasi uzluksiz va tizimli ravishda amalga oshirilishi lozim bo‘lgan ko‘p qirrali jarayon sifatida qaraladi.

Tahlillar shuni ko‘rsatadiki, harbiy-vatanparvarlik tarbiyasining samaradorligi oila, ta’lim muassasalari, davlat tashkilotlari va jamoat institutlarining o‘zaro hamkorligiga bevosita bog‘liqdir. Ushbu subyektlar o‘rtasidagi uyg‘unlik ta’minlanganda, yoshlar ongida mustahkam ma’naviy immunitet shakllanadi va ular turli salbiy tashqi ta’sirlarga qarshi tura oladigan yetuk shaxs sifatida kamol topadi. Ayniqsa, zamonaviy axborot oqimlari kuchaygan sharoitda yoshlarni to‘g‘ri yo‘naltirish, ularni tanqidiy fikrlashga o‘rgatish va milliy g‘oyaga sodiqlik ruhida tarbiyalash dolzarb ahamiyat kasb etadi. Shuningdek, mazkur yo‘nalishda qo‘llanilayotgan zamonaviy pedagogik texnologiyalar, interaktiv usullar hamda amaliy mashg‘ulotlar tarbiya jarayonining sifatini oshirishga xizmat qilmoqda. Bu esa yoshlarning nafaqat nazariy bilimlarini, balki amaliy ko‘nikmalarini ham rivojlantirib, ularni jamiyatda faol va tashabbuskor shaxs sifatida shakllantiradi. Harbiy-vatanparvarlik ruhida tarbiyalangan yoshlar esa kelajakda Vatan ravnaqi, milliy xavfsizlik va ijtimoiy barqarorlikni ta’minlashda muhim o‘rin egallaydi. Umuman olganda, harbiy-vatanparvarlik tarbiyasi har bir jamiyatning kelajagini belgilovchi strategik ahamiyatga ega bo‘lgan jarayon bo‘lib, uning to‘g‘ri tashkil etilishi va izchil rivojlantirilishi mamlakat taraqqiyotining muhim kafolati hisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston, 2023. – 48 b.
2. I.A.Karimov. Yuksak ma’naviyat – yengilmas kuch. – Toshkent: Ma’naviyat, 2008. – 176 b.
3. Sh.M.Mirziyoyev. Yangi O‘zbekiston strategiyasi. – Toshkent: O‘zbekiston NMIU, 2021. – 440 b.
4. A. Q. Qodirov, S. T. To‘raqulov va boshqalar. Pedagogika. Darslik. – Toshkent: O‘qituvchi, 2019. – 512 b.
5. Ma’naviyat asoslari. O‘quv qo‘llanma. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2020. – 320 b.
6. Harbiy vatanparvarlik tarbiyasi asoslari. O‘quv-uslubiy qo‘llanma. – Toshkent: Mudofaa vazirligi nashri, 2018. – 210 b.
7. N. G‘. Karimova. Psixologiya: O‘quv qo‘llanma. Toshkent: Universitet, 2017. – 280 b.
8. Fuqarolik jamiyati asoslari. Darslik. – Toshkent: Sharq, 2019. – 300 b.
9. Ta’lim tizimini rivojlantirish strategiyasi materiallari. – Toshkent: O‘zbekiston Respublikasi XTV, 2022. – 150 b.
10. Harbiy pedagogika asoslari. O‘quv qo‘llanma. – Toshkent: Harbiy nashriyot, 2020. – 260 b.